

Նկար Յովհ. Շաւարշի

(«Գրական Թերթ»)

Շ Ա Ն Ն Ա Մ Է

Շահնամէ-ի հետեւեալ հատուածը Պարսից աւանդական պատմութեան ամենէն զեղեցիկ էջերէն մէկն է :

Երկաթագործ Քափէն չկրնալով այլեւս հանդուրժել իրեն եղած ահաւոր անիրաւութեան Զոհակին կողմէ, կ'ապստամբի բռնակալին դէմ ու առջեւը կապած կաշի գոգնոցը իրբեւ ազատագրութեան նշան ձողի մը վրայ անցընելով ժողովուրդը ոտքի կը հանէ եւ Ֆէրիդունի շնորհիւ կը յաջողի տապալել չարագործ Զոհակը :

Այս գոգնոցը այնուհետեւ « Քափէան

Դրօշ անունով ճանչցուեցաւ եւ Պարսից ազգային դրօշակը դարձաւ : Ամէն իրարու յաջորդող թագաւորները նոր զոհարներ եւ թանկագին քարեր վրան կ'աւելցնէին որով ժամանակի ընթացքին նախկին դարբինի համեստ կաշին մեծարժէք դանձ մը եղաւ : Վերջին Յազկերտի պարտութենէն յետոյ Կատիսիյէի բախտորոշ ճակատամարտին (Յ.Ք. 636) Արաբացւոց ձեռքը ինկաւ Քափէան Դրօշը որ Օմար կտոր կտոր ընել տալով՝ բաժնեց իր զօրականաց մէջ :

Մ . Յ . Թ .

Անանկ էր որ Զոհակ ցերեկ եւ գիշեր Ֆէրիդունի անուամբ կը բանար շրթներ, վախէն բարձրը հասակն ալ ինկած էր ցած, Ֆէրիդունէն այնքան սիրտն էր դող մըտած : Գահը նըստաւ մի օր փրզոսկըր համակ եւ գլուխն էր նա դըրած քազը փերուզակ, Ամէն կողմէ կանչեց Մովսէսներն իր քով

Որ ընէ պետութիւնն հաստատուն ուժով : Յայնժամ դարձաւ ըսաւ նա Մովսէսներուն . «Ո՛վ դուք ազնիւ մարդիկ, ըզգօն իմաստուն, Թշնամի մը ունիմ գաղտնի ամենէն, Ինչպէս որ իմաստնոց յայտնի է արդէն, Տարիքով փոքր այլ մեծ գիտութեամբ է նա, Քաջաց ցեղէն սերած կորովի անձնեայ .

Զեմ բընաւ անարգեալ թշնամին տըկար,
 Զի վախճամ ինձ բախտէն հասնի գուցէ չար,
 Պէտք է որ շատցընեմ բանակը շուտով
 Թէ՛ մարդով ու դեռով եւ թէ՛ փէրիով .
 Այնպիսի մի լաշկար ի յայտ բերեմ որ
 Մարտընչի դելի պէս մարդոց հետ հրգօր .
 Պէտք է ինձ կամակար օգնէ՛ք այս բանին,
 Քանզի անհամբեր եմ այս խնդրոյն մասին .
 Արդ պէտք է դուք գըրէ՛ք թուղթ մը պետական
 Թէ միայն լաւութիւն ըրած է արքան
 Եւ ինչ որ նա խօսի նշմարիտ է յար,
 Զ՛ուգեալ որ բընաւ դատ լինի անարդար :»
 Արքային երկիրդէն ողջ աւագանին
 Հաւանեցաւ իսկոյն յիշեալ այդ բանին,
 Վիշապին այն գրութեան ըստիպուած տըւին
 Վկայութիւն ապա ծեր ու պարմանին :
 Ճիշդ այդ պահուն յանկարծ Շահին դըրան մօտ
 Բարձրացաւ դատ ուզող գոչիւն մը կրֆոտ,
 Զրկեալը կանչեցին արքային առջեւ
 Ու տեղ տըւին անոր մեծերուն միջեւ :
 Իշխանն իրեն հարցուց դէմքով մը դժխեմ .
 «Ո՞րմէ տեսար գրկանք, ըսէ՛ ինձ տեսնեմ»,
 Նա զարկաւ իր գլխուն ու գոչեց . «Ո՞վ Շահ,
 Դատի համար եկած Քալէն եմ ահա՛ .
 Արդարութիւն ըրէ՛, վագեր եկեր եմ,
 Լի սրտի դառնութեամբ բողոքս է քեզ դէմ :
 Թէ որ արդարութիւն ի գործ դընէիր,
 Քու յարգըդ կ'աւելնար, ո՞վ արքայ, գիտցիր .
 Ամենէն աւելի գրկեցիր դու զիս,
 Ամէն բոպէ նշդրակ կը զարնէ սրտիս .
 Ինծի դէմ բռնութիւն թոյլ եթէ չես տար,
 Ինչո՞ւ զաւակներուս ուրեմըն դըպար :
 Տասընթօք որդիներ ունէի, արքայ՝,
 Որոնցմէ մէկ հատ միայն մնացած է հիմա,
 Այս մէկը բաշխէ ինձ, խորհէ որ ցաւէն
 Սիրտըս պիտի այրի ա՛լ ամբողջ ատեն .
 Ի՞նչ եմ ըրած, ըսէ՛, ո՞վ արքայ, խնդրեմ,
 Մի գտներ դու պատճառ թէ որ անմեղ եմ :
 Վիճակիս վրայ, ո՞վ տէր, անգամ մը խորհէ՛,
 Մի՛ բարդեր իմ գլխուս փորձանք, կը բաւէ .

Կորացուց քամակըս օրերու հոլով,
 Սրտիս մէջ յոյս չըկայ, գլուխս է լի ցաւով,
 Ես ալ ո՛չ դեռատի ո՛չ զաւկի տէր եմ,
 Աշխարհում զաւկի պէս ոչ մէկ կապ գիտեմ .
 Բռնութեան ալ պէտք է սահման մը միջին,
 Նոյնպէս եւ պատրուակ գրկանք ընողին :
 Ի՞նչ ունիս, օ՞րն յայտնէ, ինձ դէմ պատրուակ,
 Որ չարիք կը խորհիս ինծի շարունակ .
 Անկեզու մի դարձին մարդ եմ ես խոնարհ,
 Կրակ սակայն արքայէն գլխուս կուգայ յար .
 Շահ ես դուն՝ թէպէտեւ օճակերպ լինիս,
 Ուստի արդարութիւն կ'ուզեմ այս բանիս .
 Եթէ դուն կը տիրես եօթըն աշխարհին,
 Ինչո՞ւ լոկ նեղութիւն լինի մեր բաժին .
 Դուն հաշիւ պէտք է տաս ինծի, այն ատեն
 Ապշած պիտի մընայ աշխարհ եղածէն :
 Քու խօսքդ երեսան պիտի գայ հարկաւ
 Թէ կարգը զաւակիս, ո՛հ, ի՞նչպէս եկաւ,
 Թէ հա՞րկ էր օճերուդ ամէն ժողովին
 Տալ իմ զաւակներուս ուղեղըն անգին :»
 Անոր այս ըսածին նայեցաւ արքան
 Ապշեցաւ լըսելով խօսքերըն այնքա՛ն .
 Զաւակը ետ տըւին իրեն, քաջարի,
 Քաղցրութեամբ ջանացին որ իրենց յարի :
 Հրամայեց քաղաւորն ապա Քալէին
 Որ ինքն ալ հաստատէ գիրըն արքային :
 Երբ Քալէն գայն կարդաց, նա իսկոյն դարձաւ
 Կայսրութեան ծերերուն նստած հոն կարգաւ
 Ու գոչեց . «Ո՞վ դիւաց խօլ մեղսակիցներ,
 Որ Աստուծոյ վախն է՛ք ձեր սրտէն հաներ,
 Դըժոխքին կողմը դուք դարձեր է՛ք բոլոր,
 Հոգիների յանձներ է՛ք խօսքերուն անոր .
 Զեմ բընաւ վըրկայեր այս գեղուցումին
 Եւ չեմ ալ հոգ ըներ արքային մասին :»
 Գոչեց ու դողալով ցատկեց իր տեղէն,
 Պատռեց գիրը նետեց ոտքի տակ մէկէն,
 Այնուհետեւ սիրասուն տըղան ալ իր բով՝
 Դուրս ելաւ սըրահէն փողոց, պոռալով :
 Խոնարհելով Շահին մեծերըն ըսին .
 «Ո՞վ արքայ մեծափառ, տիրողդ աշխարհին,

Զարաշուք հով անգամ չէ հրնար բախտին
 Մարտի օրն անցընել զլիսէդ բընաւին,
 Ինչո՞ւ այդ անուպայ Քավէն քու առջեւ
 Պատուի արժանանար մըտերիմ իբրեւ,
 Քեզ հաւատարմութեան մեր գիրըն անդէն
 Պատուէր ու հրամանիդ հետէր բրտօրէն.
 Սիրտ ու միտքը քէնով գընաց ըշտապաւ
 Կարծես Ֆէրիդունին կողմը նա անցաւ,
 Ասկէ՛ ալ ահաւոր բան մը տեսած չենք
 Իրաւէն այս գործին զարմացած ենք մենք:»

Պատասխանեց իսկոյն մեծագոր արքան.
 «Պիտի լըսէք ինձմէ զարմանալի բան»
 Շահըն ըսաւ այսպէս ծերոց ալեւոր.
 «Վախճամ քէ խաւարի օրը լուսաւոր.
 Երբ յանկարծ դրանը մէջ երեւցաւ Քավէն,
 Ականջներս լսեցին աղաղակն իրեն,
 Իմ եւ անոր մէջտեղ, կեդրոնը սրահին
 Երկաթէ լեռ մըն էր բուսաւ մըտածին,
 Ու երբ երկու ձեռքով զարկաւ իր գլխուն,
 Ո՛հ, բեկուեցաւ կարծես սիրտըս նոյն պահուն.
 Զեմ գիտեր ի՞նչ պիտի լինի յետ այսու,
 Զի երկնից գաղտնիքին մէկը չէ հասու:»

Երբ Քավէն դուրս ելաւ քովէն արքային,
 Շուրջը հաւաքուեցան մարդիկ շուկային.
 Ըսկըսաւ ձայն տալ ու կանչել օգնութեան
 Որ աշխարհ պահանջէ արդար դատաստան,
 Եւ այն կաշին որով կռանելու ատեն
 Երկաթագործք իրենց ոտքը կը ծածկեն
 Ծայրն անցուց նիզակին Քավէն, նոյն պահուն
 Շուկային մէջ ելաւ փռի զալարուն,
 Պոռալով նա կ'երթար նիզակը բռնած.
 «Ո՛վ անուանի մարդիկ որ պաշտէք զԱստուած,
 Ֆէրիդունին հանդէպ կը տածէք դուք սէր
 Ու ցանկաք թօքափել Զոհակին կապեր,
 Օ՛ն երթանք մի առ մի Ֆէրիդունին քով,
 Իր փառաց շուրհին տակ նստինք ապահով.
 Փութացէ՛ք քանզի այս մեծն է Ահրիման,
 Սրտովըն Աստուծոյ թշնամի է ան,
 Այս անարգ անարժէք կաշին թող յայտնէ
 Զայնը բարեկամին, թշնամունցն ո՞րն է:»

Այսպէս կ'յառաջանար քաջարին տակաւ
 Զօրական խմբելով շուրջը ոչ սակաւ,
 Իմացաւ քէ ուր էր յայնժամ Ֆէրիդուն
 Գլուխը վար նա շիտակ կ'երթար դէպի հոն:
 Հասնելով իշխանին ապարանքին տակ,
 Տեսան զայն հեռուէն, փրքաւ աղաղակ,
 Երբ ծայրը նիզակին սեկն արքան տեսաւ,
 Բարեբաստ մի նըշան իրեն երեւցաւ,
 Զարդարեց զայն շրջեղ դիպակով Ռումի,
 Վրան պատկեր գոհարէ յատակը ոսկի,
 Դրաւ մի գունտ լուսնի պէս Շահն անոր գլխուն
 Ու իր բախտն այդ բանէն տեսաւ նա փայլուն:
 Գոյներ կախեց կարմիր, մանիշակ, դեղին
 Ու զայն «Դրօշ Քավէեան» ապա կոչեցին.
 Անուհետեւ այն որ նստէր գահի վրան
 Եւ դընէր ի գլուխ թագն արքայական,
 Դարբինի անարժէք այդ մի կաշիին
 Կ'անցընէր նորանոր գոհարներ անգին.
 Մեծարժէք դիպակ ու ազնիւ մետաքսէն
 Քավէեան դրօշն եղաւ այնպէս իրաւէն
 Որ գիշերուայ մութին էր որպէս արեւ,
 Աշխարհ էր յուսալից անով արդարեւ:
 Այսպէս գընաց աշխարհ մի առ ժամանակ
 Ապագան էր թաքուն, անյայտ, քողի տակ:
 Ֆէրիդուն տեսնելով երկիրըն այդ ձեւ,
 Աշխարհ նըկուն եղած Զոհակին առջեւ,
 Գօտեւորած ելաւ իր մօրը դիմաց,
 Քէյան թագը նաեւ գլուխը դըրած,
 «Պէտք է որ ես երթամ կռուելու, ըսաւ,
 Քեզ միայն աղօթել կը մընայ ու բաւ.
 Հաստիչն է գեր ի վեր համայն աշխարհէն,
 Զեռքերդ միացուր նեղութեան ատեն:»
 Խեղճ մօրը աչքերէն իջան արցունքներ,
 Բարձրեալը նա կանչեց սրտով կարեւոր.
 «Ո՛վ իմ Աստուած, ըսաւ Ամենակալին,
 Ահա քեզ յանձնեցի զայն բոլորովին,
 Դարձն'ը իրմէ չարաց հարուածըն ամէն,
 Աշխարհը դու փրկէ՛ անըզգամներէն:»
 Ֆէրիդուն երթալու շուտ պատրաստուեցաւ
 Դիտումն ալ չըյայտնեց ոչ մէկուն բընաւ,

Երկու եղբայր ունէր, գոյգ ընկեր ազնիւ,
 Երկուքն ալ տարիքով իրմէ մեծ հագիւ,
 Անունն էր Քէյանուշ անոնցմէ մէկուն,
 Զըւարթըն Փօրմայէ միւսին անուն:
 Ֆէրիդուն բացուեցաւ անոնց վերջապէս
 Թէ՛ կեցէ՛ք, ո՛վ քաջեր, ուրախ լաւատես
 Բախտն ինչ որ կը բերէ միշտ բարի է ան,
 Նորէն մեզ կը դառնայ քազն արքայական,
 Շուտ բերէք դարբիններ հըմուտ ու նարտար՝
 Շինելու ծանրագոյն մի լախտ ինձ համար:
 Երբ այսպէս խօսեցաւ, երկուքն ալ ելան
 Դարբիններու իսկոյն վագեցին շուկան,
 Անոնք որ կ'ուզէին դիրք շահիլ համբաւ,
 Ֆէրիդունին առջեւ եկան ըշտապաւ.
 Իշխանը ձեռք առաւ կարկինը շուտով,

Իր ուզած լախտն անոնց նիշդ պատկերելով,
 Առջեւը գետնի վրայ գըծեց մի նըկար,
 Որ գոմէշի գլխուն էր նըման ու յար:
 Զեռք գարկին դարբիններն ապա այդ գործին
 Ու երբ լախտն ի վերջոյ անոնք շինեցին,
 Տարին գայն գահատենչ իշխանին առջեւ,
 Կը շողար ձեռակերտն որպէս բարձր արեւ:
 Դարբիններուն գործէն գոհ մընաց նա շատ,
 Բաշխեց անոնց հանդերձ, ոսկի եւ արծաթ,
 Տըւաւ անոնց նաեւ նոր յոյսեր փայլուն,
 Մեծուքեան հասնելու խոստումներ լեցուն.
 «Վիշապը երբ քաղեմ ես տակը հողին,
 Կը լըւամ ըստուգիւ ձեր գլխուն փռշին,
 Եւ ամէն տեղ գործել տամ արդարութիւն,
 Յիշելով Աստուծոյ արդարին անուն:

Պրսկ. բնագրէն բարգմանեց
 ՄԻՀՐԴԱՏ Յ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

